जन्मनि गुरुर्वर्षे वर्षेशतां दधत्। यद्भावगस्तमाश्रित्य लाभदो लग्नमात्मनः। वित्ते सुवर्णरौप्यादेः भ्रात्रादेः सहजर्क्षगः। पितृमातृक्षमादिभ्यो वित्तं सुहृदि पञ्चमे। सुहृत्तनयषष्ठेऽरिवर्गाद्धानिप्रभीतिदः। स्त्रीभ्यो द्यूनेऽष्टमे मृत्युरर्थहेतुर्यशोऽङ्कगे। खे नृपादेर्नृपकुलादायेऽन्त्ये व्ययदो भवेत्। इत्थं विमृश्य सुधिया वाच्यमित्यपरे जगुः"। तद्भावानयनं द्वादशभावशब्दोक्तदिशावसेयम्। बीजगणितोक्ते ८ऋणभिन्ने च। तत्र धनर्णसङ्कलनादिप्रकारस्तत्रोक्तो यथा

"धनर्णसङ्कलने करणसूत्रं वृत्तार्द्धम् योगे युतिः स्यात्क्षययोः स्वयोर्वा धनर्णयोरन्तरमेव योगः। उदाहरणम्। रूपत्रयं रूपचतुष्टयं च क्षयं धनं वा सहितं वदाशु। स्वर्णं क्षयं स्वं च पृथक् पृथङ्मे धनर्णयोः सङ्कलनामवैषि। अत्र रूपाणामव्यक्तानां चाद्याक्षराण्युपलक्षणार्थं लेख्यानि यानि ऋणगतानि तान्यूर्द्ध्वबिन्दूनि च।

न्यासः रू ३ं रू ४ं योगे जातं रू ७ं

न्यासः रू ३ रू ४ योगे जातं रू ७

न्यासः रू ३ रू ४ं योगे जातं रू १ं

न्यासः रू ३ं रू ४ योगे जातं रू १

एवं विभिन्नेष्वपि। धनर्णव्यवकलने करणसूत्रं वृत्तार्द्धम् संशोध्यमानं स्वमृणत्वमेति स्वत्वं क्षयस्तद्युतिरुक्तवच्च। उदाहरणम्। त्रयाद्द्वयं स्यात् स्वमृणादृणं च व्यस्तं च संशोध्य वदाशु शेषम्।

न्यासः रू ३ रू २ अन्तरे जातं रू १

न्यासः रू ३ं रू २ं अन्तरे जातं रू १ं

न्यासः रू ३ रू २ं अन्तरे जातं रू १ं

न्यासः रू ३ं रू २ अन्तरे जातं रू १ं

। इति धनर्णसङ्कलनव्यवकलने।

गुणने करणसूत्रं वृत्तार्द्धम् स्वयोरस्वयोः स्वं धन स्वर्णघाते क्षयोभागहारेऽपि चैवं निरुक्तम्। उदाहरणम्। धनं धनेनर्णमृणेन निघ्नं द्वयं त्रयेण स्वमृणेन किं स्यात्"।

न्यासः रू २ रू ३ धनं धनघ्नं धनं स्यादिति जातं रू ६ न्यासः रू २ं रू ३ं ऋणमृणघ्नं धनं स्यादिति जातं रू ६ न्यासः रू २ रू ३ं धनमृणगुणमृणं स्यादिति जातं रू ६ं न्यासः रू२ं रू३ ऋणं धनगुणमृणं स्यादिति जातं रू ६ं। इति धनर्णगुणनम्। भागाहारेऽपि चैवं निरुक्तमिति। उदाहरणम्। रूपाष्टकं रूपचतुष्टयेन धनं धनेनर्णमृणेन भक्तम्। ऋणं धनेन स्वमृणेन किं स्याद् द्रुतं वदेदं यदि बोबुधीषि। न्यासः रू ८ रू ४ धनं धनहृतं धनं स्यातिति जातं रू २। न्यासः रू ८ं रू ४ं ऋणमृणहृतं धनं स्यादिति जातं रू २ न्यासः रू ८ं रू ४ ऋणं धनहृतं ऋणं स्यादिति जातं रू २ं। न्यासः रू ८ रू ४ं धनमृणहृतमृणं स्यादिति जातं रू २ं। इति धनर्णभागहारः। वर्गे करणसूत्रं वृत्तार्द्धम्। "कृतिः स्वर्णयोः स्वं स्वमूले धनर्णे, न मूलं क्षयस्यास्ति तस्याकृतित्वात्। उदाहरणम्। धनस्य रूपत्रितयस्य वर्गं क्षयस्य च ब्रूहि सखे! ममाशु। न्यासः रू ३ रू ३ं जातौ वर्गौ रू ९ रू ९ मूलोदाहरणम्। धनात्मकानामधनात्मकानां मूलं नवानां च पृथग्वदाशु। ८। न्यासः रू ९ मूलं रू ३ वा रू ३ं न्यासः रू ९ं एषामवर्गत्वान्मूलं नास्ति। धन–रवे अच्। ८ शब्दे च।

धनक पु० धनस्य कामः इच्छा धन+कन्। १धनस्येच्छायाम्। २कृतवीर्य्यजनके नृपभेदे "धनकः कृतवीर्य्यसूः" भाग०९।२३।७

धनकेलि पु० धनेन केलिरस्य। कुबेरे त्रिका०।

धनच्छू स्त्री धनं छ्यति नाशयति छो–क। करेटुखगे। त्रिका०।

धनञ्जय धनं जयति सम्पादयति जि–खच् मुम्। १वह्नौ "धनमिच्छेत् हुताशनात्" इत्युक्तेस्तस्य धनदत्वात्तथात्वम् २चित्रकवृक्षे च अमरः। "सर्वान् जनपदान् जित्वा वित्तमादाय केवलम्। मध्ये धनस्य तिष्ठामि तेनाहुर्मां धनञ्जयम्" भा० विरा० ४४ अ० उत्तरं प्रति अर्जुनेन स्वनामनिर्वचनयुक्ते ३अर्जुने "पाञ्चजन्यं हृषीकेशो देवदत्तं धनञ्जयः" गीता। "विजित्य यः प्राज्यमयच्छदुत्तरान् कुरूनकुप्यं वसु वासवोपमः। स वल्कलवासांसि तवाधुना हरन् करोति मन्युं न कथं धनञ्जयः" किरा०। ४तन्नामनामके अर्जुनवृक्षे रत्नमा०। ५विष्णौ च। "अनिर्देश्यवपुर्विष्णुर्वीरोऽनन्तो धनञ्जयः" विष्णुसं०। धन–रवे अच् धनस्य शब्दस्य जयनात् शब्दावाच्यत्वात् तस्य तथात्वम् "धनञ्जयस्तथा घोषे महारजतवर्णकः। ललाटे चोरसि स्कन्धे हृदि नाभौ त्वगादिषु" योगार्णवोक्ते ६देहस्थे वायुभेदे। ७नागभेदे च "शेषः प्रथमतो जातः वासुकिस्तदनन्तरम्। ऐरावतस्तक्षकश्च कर्कोटकधनञ्जयौ" भा०आ० ३५ अ०।